

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА
інститут історії і політології

Єгрешій О. І.

ЯК ПИСАТИ НАУКОВУ СТАТТЮ З ІСТОРІЇ

Методичні рекомендації для студентів інституту
історії і політології

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

2012

ББК – 74. 580. 268

Є – 28

Єгрешій Олег Ігорович

Як написати наукову статтю з історії. Методичні рекомендації для студентів Інституту історії і політології. – Івано-Франківськ: Плай, 2012. – 18 с.

Рецензенти:

Райківський Ігор Ярославович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Пилипів Ігор Васильович, кандидат історичних наук, доцент, Завідувач кафедри загальноєкономічних та гуманітарних дисциплін, директор Івано-Франківського інституту менеджменту Тернопільської академії народного господарства

Схвалено на засіданні кафедри історії України Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 4 від 26 жовтня 2012 року)

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 3 від 31 жовтня 2012 року)

Зміст

Вступне слово.....	4
Розділ 1. Технологія роботи над науковою статтею.....	5
Розділ 2. Процес підготовки наукової статті.....	8
2.1. Вступ.....	8
2.2. Виклад основного матеріалу.....	11
2.3. Висновки та перспективність теми.....	15
2.4. Укладання списку використаних джерел і літератури..	16
Список використаної літератури.....	17
Додаток № 1.....	18
Додаток № 2.....	20

Вступне слово

Оволодіння технікою написання наукових статей – одне з найголовніших завдань, що постають перед молодими дослідниками. Твердження, що наукові статті виходять друком лише з точки зору задоволення вимог стосовно кількості публікацій є, на наш погляд, помилковим, бо одночасно даний матеріал потрапляє в поле зору колег, досвідчених фахівців, широкої громадськості, словом, осіб, які здатні критично оцінити першу друковану продукцію молодих науковців. Це зобов'язує до певної логіки побудови статей, вимогливості до їх концепційної схеми, форми, стилю, наукового мовлення тощо. До того ж, Вища Атестаційна Комісія (ВАК) України через свої друковані органи, наприклад “Бюлетень ВАКу”, все частіше акцентує увагу на певних вимогах, усталених особливостях, іноді й новаціях при написанні фахових статей. У додатку № 1 на с. 19 пропонуємо спеціальну постанову президії Вищої атестаційної комісії України від 15 січня 2003 р. “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”.

За нашим задумом, дані методичні рекомендації мали б прислужитися тим студентам, що планують відвідувати заняття новоствореного “Гуртка молодого науковця”, мета якого – через вивчення, критичний аналіз наукових праць досвідчених істориків допомогти студентам у написанні власної статті. Наприкінці навчання в університеті найуспішнішим гуртківцям буде надано можливість опублікувати власну статтю в одному з наукових історичних часописів університету.

Додамо також, що чимало студентів-старшокурсників беруть участь у щорічних звітно-наукових конференціях кафедр університету, прагнуть надрукувати свої матеріали. Студенти факультету задіяні також в роботі окремих наукових груп, займаються краєзнавчою роботою. Окремі побажання можуть також знадобитися молодим дослідникам при написанні наукових кваліфікаційних праць, оскільки ряд пропонованих рекомендацій стосуються і написання курсових, бакалаврських чи магістерських робіт, а також наукових праць в рамках проекту Малої Академії наук. Очевидно, ці методичні рекомендації будуть корисними й аспірантам та пошуковцям історичного факультету, оскільки вони зобов'язані під час навчання надрукувати як мінімум три фахові статті.

Зазначимо, що автор цих рядків не претендує, так би мовити, на “виключність” вміщеної нижче інформації, а подає передусім власне бачення щодо розкриття даної теми.

Розділ 1

Технологія роботи над науковою статтею

Молодому дослідникові варто засвоїти одну важливу істину: написання наукової статті - це уже результат проведеної кропіткої роботи. Слід уникати передчасного написання статей, коли ще не проведено усієї необхідної пошукової роботи, опрацювання літератури, не підібрано різносторонніх першоджерел. Однак і затягувати з публікаціями не варто, бо дослідник позбавляє себе можливості отримати своєчасні поради досвідчених істориків. Оптимальним, на наш погляд, видається друк першої власної публікації десь впродовж дев'ятого-десятого навчальних семестрів (5-й курс), коли студент уже підготував та захистив бакалаврську роботу, володіє певними навичками наукової організації праці. Студент п'ятого курсу, що готує до друку першу наукову публікацію, вже має серйозну фактологічну опору у вигляді бакалаврської праці.

Зауважимо, що якість і точність написання наукової статті значною мірою залежить від підготовчої технологічної роботи, збору потрібного фактичного матеріалу, до якого варто дуже педантично підходити. Слід мати на увазі, що не всі прочитані літературні позиції ввійдуть до списку використаних джерел та літератури наукової статті. Тож варто навчитися двох видів читання – “швидкого” і “повільного”. “Швидке” читання повинно дати відповідь на питання, чи варто дану наукову статтю або монографію прискіпливо вивчати. Після того, як проглянуто всю потрібну літературу, можна приступити до “повільного” читання, ґрунтовного вивчення і тезисного конспектування.

При аналізі історичної літератури або першоджерел зазвичай роблять відповідні помітки. Наголошуємо, **що подібні виписки належить робити на одному боці аркуша** стандартного формату. Цей підхід не лише значно компенсує затрату часу автора вже на теоретичному рівні написання роботи, а й взагалі суттєво спростить його працю (в тому числі й над науковими статтями). Існує “золоте правило” опрацювання джерел та літератури – краще занотувати більше, бо заздалегідь не відомо, що з даного матеріалу може бути потрібним, а що – ні. Повторний ж пошук – марна трата часу.

На аркуші звісно вписують прізвище та ім'я автора опрацьованої праці, повну назву його твору, загальну кількість сторінок (для книг), *наприклад*, 235 с., чи помічають сторінкові межі (зазвичай для наукових журналів), *наприклад*, С. 238-256. До того ж, необхідно вказувати рік, місце та назву видавництва, де вийшов друком той чи інший твір. Рекомендуємо вказувати також жанр та вид літературної продукції – монографія, мемуарна література, наукова стаття, публіцистичний твір, опубліковані матеріали тощо. Ці нотатки знадобляться при роботі над “вихідними передумовами” статті.

При вивченні будь-якої літературної позиції не варто обмежуватися лише запозиченням матеріалу (фіксувати певну дату, подію, прізвище історичного діяча, “сліпо” переписувати уривок якогось твору), а намагатися одночасно критично осмислити книжку, сформувані про неї власну думку тощо. Такі роздуми належить також обов'язково занотовувати, покладатися на свою пам'ять в цьому випадку – не зовсім резонно. Дуже пильно слід вникати в узагальнення авторів наукових праць, їхні висновки, бо саме там, зазвичай, міститься квінтесенція (ключовий зміст) цих творів. Досвід показує, що автори перших публікацій якраз цьому аспектові приділяють менше уваги, більше захоплюються “фактажем”.

Дуже уважно радимо вивчати список використаних авторами праць джерел та літератури, що вміщується, звичайно, наприкінці статті. Цей компонент не лише вчить правильності оформлення наукового апарату, а й демонструє “представницькість”, різноманітність та оригінальність джерельної бази дослідження, показує, на які праці оперся досвідчений історик при написанні своєї публікації. Адже вітчизняні дослідники послуговуються доробками представників різних історичних шкіл, зокрема радянської, діаспорної, роботами іноземних авторів. Доскіпливий аналіз списку використаних авторами тих чи інших джерел та літератури допоможе молодому дослідникові скласти повну уяву про їхні наукові статті.

Разом з тим, зауважимо, що існують певні особливості при опрацюванні першоджерел, насамперед архівних матеріалів. Зрозуміло, що вони бувають різноманітні (приватне листування, щоденники окремих історичних діячів, статути установ або програми політичних партій, протоколи засідань окремих організацій чи конференцій, документи органів державної влади тощо). Звісно, що ці документи не одного, так би мовити, рівня вірогідності, їх варто пильно перевіряти, зіставляти з іншими архівними документами, не сприймати “за чисту монету”.

Працюючи з архівними документами, належить дуже уважно занотовувати номер фонду (скорочено *Ф.*), що вивчається, його повну назву, а також номер опису (скорочено *оп.*). Безпосередньо при роботі з архівними справами (одиницями збереження) варто зазначати не лише номер аркуша (скорочено *арк.*), де міститься потрібна інформація, а й вказувати назву справи, що вивчається, фіксувати загальну кількість аркушів тієї чи іншої архівної справи. У випадку зосередження потрібного матеріалу на зворотному боці аркуша, слід помічати це позначкою (*зв.*), тобто зворот. Радимо також звертати увагу на інформацію, що міститься зазвичай на початку архівної справи, – хто з науковців і коли саме тримали востаннє в руках дану одиницю збереження. Це дозволить скласти ціліснішу уяву про архівну справу, з'ясувати якою мірою ці архівні матеріали введені до наукового вжитку, визначити їх наукову новизну.

Нерідко молодому дослідникові приходиться працювати з архівними матеріалами, написаними іноземною мовою, зокрема польською. В такому випадку радимо послуговуватися відповідними словниками, бо іноді від кількох помилково потрактованих слів залежить наукова правдивість отриманих результатів.

Уявімо тепер, що дослідник зібрав необхідний фактичний матеріал для написання, наприклад, магістерської роботи на тему “Культурно-просвітницькі організації Галичини у міжвоєнний період”. Припустимо, що магістерська робота побудована за хронологічно-проблемним принципом, а один із розділів присвячений діяльності просвітницьких товариств впродовж 1930-х років. У цьому розділі згідно плану роботи передбачено спеціальний параграф - “Товариство “Просвіта” в культурно-просвітницькому житті Галичини” й саме цей підрозділ взято за основу молодим дослідником для написання першої наукової статті.

У такому випадку, радимо авторові, передусім, розсортувати потрібний зібраний фактичний матеріал за тематичними групами (в окремі папки). На титульних сторінках цих папок слід зазначити, до якого підпитання майбутньої статті тут містяться документи. Вважаємо, що такий підхід повинен допомогти авторові чіткіше уявити своєрідний “каркас”, концепцію майбутньої наукової публікації. Адже загальновідомо, що будь-яка наукова публікація складається з низки маленьких “проблемок”, своєрідних “історичних сюжетів”, які авторові належить поєднати в одне ціле. Наприклад, у папці під назвою “Узагальнююча інформація” варто зосередити необхідний фактаж про міжнародну обстановку у Європі тієї пори, тогочасну суспільно-політичну атмосферу в Другій Речі Посполитій, становище галицьких українців у Польщі тощо. За таким принципом

слід наповнювати й інші папки, адже саме молодий дослідник найкраще знає, які “історичні сюжети” найповніше підкріплені фактичним матеріалом. Наприклад, у світлі даної теми напрошуються назви наступних папок: “Ставлення українських політичних партій до діяльності “Просвіти”, “Рідна школа” і “Просвіта”, “Ставлення польської влади до діяльності “Просвіти”, “Громадська діяльність “Просвіти”, “Співпраця греко-католицького духовенства з товариством “Просвіта”, “Взаємостосунки товариств “Скала” і “Просвіта” тощо. Такий розподіл матеріалу (“по папках”) не лише допоможе автору чіткіше виділити концепцію майбутньої статті, а й значно спростить дослідникові роботу вже на теоретичному етапі - при з’єднанні фактажу в одне ціле.

Розділ 2

Процес підготовки наукової статті

Наукова стаття складається умовно з 4 частин: *вступу*, у якому обумовлюють загальну постановку проблеми, “вихідні передумови” та цілі статті; *викладу основного матеріалу*; *висновків і перспективності теми*; *списку використаних джерел та літератури*. Іноді автори подають наприкінці своїх публікацій і додатки. Зазначимо, що названі компоненти не виділяються будь-яким шрифтом у тексті статті, їх “рубрикування” є цілком умовним.

2.1. Вступ.

Загальна постановка проблеми та її зв’язок з важливими практичними завданнями в цьому підрозділі, як правило, становить від 4 до 7 речень. Це дуже важлива складова наукової статті, оскільки засвідчує вміння автора не лише обрати тему, а й правильно її зрозуміти, оцінити з позицій своєчасності та соціальної значущості. Цей компонент акумулює суспільно-політичну актуальність розробки та її практичну вагу. До того ж, цей сегмент статті демонструє наукову зрілість, показує ерудицію автора розвідки, його професійну підготовку. Зауважимо, що ця частина наукової публікації (в порівнянні з фактично відповідною складовою, наприклад, дипломної роботи) може готуватися автором уже на початку роботи над статтею, бо потрібний фактичний матеріал, як правило, уже підібрано.

Словом, готуючи цю частину статті, автор мусить пов’язати питання обраної теми, певні сюжети історичної дійсності з різноманітними проблемами сьогодення (політичними, соціально-

економічними, громадсько-культурними, релігійно-церковними). Належить визначити – для вирішення яких задач, що постають перед суспільством на сучасному етапі, варто звертатися до історичного минулого. Бо історія, як зауважує відомий російський історик сучасності А. Гуревич – це та ж реальність, лише обернена в минуле.

Для ґрунтовнішого розуміння поданої інформації, спробуємо наводити окремі уривки з власної статті “Клерикальне просвітницьке товариство “Скала” 1934-1939 рр.: оптимізація чи деконсолідація?”, надрукованої в № 2 наукового збірника “Україна соборна”. У даній статті ми намагалися дотримуватися всіх рекомендацій ВАК України. Зазначимо, що ця стаття аж ніяк не претендує на якийсь своєрідний взірець, а окремі уривки подаються лише для глибшого засвоєння теоретичної інформації.

Так, у названій статті слід, передусім, коротко охарактеризувати особливості релігійно-церковного життя в сучасній Україні, імовірно, варто торкнутися й нагальної сьогодні проблеми – налагодження міжконфесійних стосунків, бо діяльність не всіх громадських клерикальних (релігійних) організацій сприяє оптимізації релігійно-церковної ситуації в Україні. Вартує також зупинитися на “морально-духовному кліматі” нинішнього українського соціуму, адже формування громадянського суспільства, на наш погляд, неможливе без примату релігійних та моральних цінностей над правовим нігілізмом, цинізмом тощо. Очевидно, варто також побіжно, беручи до уваги заданий хронологічний відрізок (1934-1939 рр.), акцентувати на церковно-державних взаємостосунках нинішньої доби, взаєминах сучасних релігійних та світських громадсько-культурних організацій.

Під “вихідними передумовами” наукової статті звичайно розуміють останні дослідження і публікації, на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, яким присвячується дана публікація (від 3 до 5 речень). Щоправда не завжди автори статей вміщують такий компонент, очевидно аби не перевантажувати матеріал наукової статті зайвою інформацією. Все ж ВАК України настійливо радить включати цей пункт до структури наукових статей. Виключення становлять розвідки, що є самі по собі історіографічними.

У цьому компоненті статті автор повинен стисло, лаконічно назвати питання, котрі вже розроблялися істориками, але є дотичними до пропонованої розробки. Звісно, варто назвати прізвища й ініціали дослідників, однак доскіпливий аналіз їхніх праць здійснювати не слід. В цьому й полягає різниця між науковою статтею та кваліфікаційними дослідженнями, де від широкого аналітичного підходу до праць, робота, як правило, лише вирає.

При написанні наукової публікації автор повинен на тлі суміжних статей визначити свою “нішу”, ту грань, якої вповні не торкався ще жоден науковець. Бо навіть одна і та ж сама наукова проблема може розглядатися різними дослідниками під різними “ракурсами”. У цій частині статті автор повинен обґрунтувати наукову актуальність проблеми, засвідчити, що дана тема ще не цілком розроблена істориками, або розкрита не в тому аспекті. Тим самим, на часі ґрунтовніша розробка цього питання. Додамо, що аналіз джерельної бази наукової статті зазвичай не проводять, а сам підбір джерел чітко ілюструється у завершальній частині наукової статті – “Списку джерел та літератури”.

На формулювання цілей статті (постановку завдання) варто виділити 2 – 3 речення. Цей компонент безумовно важливий, бо з нього читач визначає корисність для себе пропонованої статті, виділяє потрібні історичні питання. Мета наукової статті звичайно тісно переплітається з назвою публікації, впливає з постановки загальної проблеми. Завдання (зазвичай 3-4) мали б чітко виходити зі сформульованої мети. Їх слід будувати стисло й однозначно, причому необов’язково якимось чином виокремлювати завдання (рубрикувати) на зразок магістерської дисертації.

Наприклад, у вказаній вище статті “Клерикальне просвітницьке товариство “Скала” 1934-1939 рр.: оптимізація чи деконсолідація?” автор ставить за мету з’ясувати появу у 1934 році окремої клерикальної просвітницької установи, яка за своїм задумом розглядалася як альтернативна українським світським інституціям аналогічного напрямку за умов ускладнення українсько-польських взаємин в Галичині, загострення міжнародної геополітичної обстановки в Західній Європі, спроб консолідації українського національно-патріотичного табору в другій половині 1930-х рр. Вона: сприяла оптимізації громадсько-культурного життя регіону, була, так би мовити, на часі, чи навпаки – вселила певну дезорганізацію у середовище греко-католицького духовенства, викликала неоднозначну реакцію з боку світської інтелігенції, спровокувала полеміку з „Просвітою”. Відповідно до мети поставлено ряд завдань: визначити причини заснування „Скали”; проаналізувати реакцію української громадськості на створення релігійної просвітницької установи; з’ясувати наслідки створення товариства „Скала” в Галичині.

2.2. Виклад основного матеріалу (5-6 сторінок машинописного тексту). Автор статті може коригувати кількість сторінок відповідно до вимог редакційних колегій щодо обсягу публікацій.

Виклад матеріалу розпочинають, як правило, аналізом конкретно-історичної епохи, в умовах якої розгорталися означувані події. Іншими словами, варто спершу коротко подати історичний “антураж”, середовище, в умовах якого розгорталися окреслювані події. Причому аналіз варто здійснювати “у різних вимірах” – розкрити особливості міжнародної атмосфери у світі, охарактеризувати суспільно-політичну ситуацію в Україні визначеного хронологічного відрізка, при потребі з’ясувати правове, соціально-економічне, культурне становище українців (чи будь-якої іншої нації) тієї історичної доби. Словом, перш ніж розкривати щось **одиничне** (власне висвітлювати обрану проблему у вигляді наукової статті), слід випукло, але водночас і лаконічно подати інформацію про **загальне** (конкретно-історичний період), складовою якого і є будь-який історичний сюжет, що опинився в центрі уваги дослідника. Звісно, для цього необхідно опрацювати узагальнюючу літературу, спеціальну історичну монографічну продукцію. У іншому випадку може скластися думка, що автор знає дуже приблизно розглядувану епоху, пише статтю певною мірою відірвано від широкого історичного контексту. Зазвичай цьому умовному компоненту основного матеріалу дослідження присвячується один абзац.

Зауважимо, що стиль подачі фактичного матеріалу наукової статті має певні особливості у порівнянні із, скажімо, кваліфікаційними (бакалаврська чи дипломна роботи) чи монографічними працями. Авторські розмірковування, інтерпретації, узагальнення, проміжні висновки, котрими рясніє, наприклад, кандидатська дисертація і від яких наукова робота, як правило, вирає, при написанні наукових статей не мають такого важливого значення. Наукові статті мають, передусім, інформативний характер, характеризуються максимальною лаконічністю та стислістю. Розглянемо основні атрибутивні риси власне статей в площині наукового мовлення, стилю, інших притаманних їм ознак.

Дуже важливо, щоб автор добре продумав концепційну схему наукової статті, її “ідейний каркас” і уже під цю схему підбирав фактичний матеріал. Адже порівняно невеликий обсяг статті потребує виділення головного у матеріалах дослідження. Для цього, як уже зазначалося, варто на початку роботи над статтею розподілити зібраний на пошуковому етапі матеріал у спеціальні

папки за певними сюжетами, історичними питаннями. Це необхідно для дотримання єдності, взаємообумовленості викладу матеріалу, подолання логічної двозначності, різних неадаптивностей. У цьому ключі слід застерегти дослідників від надмірного звуження дослідницького поля роботи (дуже слабким видається історичний контекст, “антураж”), або ж навпаки, розширення дослідницького поля роботи (тут, через надто широку постановку питання, вже “губиться”, розглядувана автором, наукова проблема, все нібито здається “розмитим”).

Варто також уникати інформаційної перенасиченості фактичним матеріалом, бо читачам важко буде зробити для себе відповідні висновки. Між тим, дослідникові належить доскіпливо перевіряти отримані факти, знаходити різнобічне підтвердження тез, що мають радше гіпотетичний характер, не допускати голослівності, що свідчатиме про “сирість” наукової статті. Відзначимо також, що наукова проза не терпить експресії, емоційної тональності, менторського (повчального) або компліментарного тону, прикрашення історичної дійсності тощо.

Зазначимо, що до тексту наукової публікації належить залучати лише наукові факти. Поняття “науковий факт” значно ширше аніж поняття “факт”, яке застосовується в повсякденному житті і характеризується, передусім, такими властивостями, як достовірність та об’єктивність. Своєю чергою, достовірність наукового факту базується на його безумовному реальному існуванні та значною мірою залежить від достовірності самих першоджерел.

Авторам статей (як і авторам бакалаврських чи магістерських робіт) слід пам’ятати про загальнонаукові правила та прийоми наукового етикету. Варто бути коректним до чужої думки істориків навіть у випадках незгоди із судженнями інших колег. Дослідникові належить знати, що будь-яка, навіть найменш розроблена проблема, уже привертала увагу фахівців окремих історичних шкіл, тому, виходячи з цього, слід обережно та витримано розвивати свої думки. Бажано залучати до свого наукового тексту наступні словосполучення (*наважимося висловити припущення, не буде перебільшенням твердити, погоджуємося в цілому з думкою*), або ж слова (*схоже, думається, видається*), тобто не бути надмірно категоричними у висловлюваннях. Звісно, що в науковій статті, як і в дисертаційних працях, замість займенника “я” використовується займенник “ми”. Вираз авторства через “ми” дає змогу відобразити власну думку як думку певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку.

Якщо стосовно наукового мовлення і може йтися про певні усталені правила, що склалися в середовищі істориків-науковців, то з приводу стилю написання статті варіативність широка, певна нестандартність при складанні статті свідчить про творчу неординарність автора.

Основними якостями, які визначають культуру наукової мови, є стислість, ясність і точність викладу матеріалу. Втім, визначені якості є радше умовними, такими, що дуже тісно переплітаються між собою. Спробуймо коротко торкнутися кожної з них.

Стислість. Реалізація цієї якості означає вміння автора уникнути непотрібних повторів, надмірної деталізації, словесного перевантаження. Завдяки спеціальним термінам стає можливим у економній формі давати визначення і характеристику наукових фактів, подій, процесів, явищ. Варто, наприклад, уникати плеоназмів (багатослів'я), бо нерідко в науковому тексті знаходимо розлогі словосполучення, що лише “засмічують” статтю. Наприклад, “*в Центральному державному історичному архіві України у Львові знаходиться матеріал, що...*”, або “*виходячи зі сказаного вище, вважаємо за потрібне констатувати...*”. Варто в таких випадках обмежитися коротшим словосполученням: *історичні джерела засвідчують*, адже зі списку використаних джерел та літератури видно з якого архіву почерпнуто інформацію, чи вжити слово *вважаємо*, замість поданого вище громіздкого словосполучення.

Безумовно, що невід’ємну частину наукової статті становлять цитати. У наукових публікаціях менше цитат аніж у дисертаційному тексті, варто подавати лише окремі уривки з цитат, бажано на підтвердження своїх тез, певного фактажу. Однак у всіх випадках кількість цитат повинна бути оптимальною (не кидатися в очі читачам), оскільки може утвердитися думка про автора, як “цитатомана”. Відзначимо, що авторську аббревіатуру, наприклад (..... - О. Є.), як певне пояснення, подають після цитати. У випадку відсутності прямої мови тлумачення не супроводжується авторською аббревіатурою. Додамо також, що всі цитати повинні закінчуватися покликом на використане першоджерело чи історичну літературу.

Ясність. Ця ознака регулює вміння писати доступно і однозначно. Порушення ясності викладу викликане, насамперед, намаганням окремих авторів надати своїй праці уявної науковості, коли простим, усім добре відомим предметам дають ускладнені назви. Свідчення цьому є вживання без потреби чужоземних слів, які дублюють українські і тим самим не виправдано ускладнюють текст. Наприклад замість слова *байдуже* вживають *індиферентно*, замість *постійно* – *перманентно*, замість *напруження* – *ескалація*

тощо. Не варто також без необхідності перевантажувати текст різноманітними дієприкметниковими зворотами, модними неологізмами. Належить уникати невиправданих термінів-запозичень з інших дисциплін. При потребі використання в тексті таких малознаних широкому колу читачів слів (неологізмів, архаїзмів, діалектизмів) варто давати в дужках їх пояснення. Наприклад – *целібат (безшлюбність), пресвітер (священик), капітула (дорадчий орган при єпископові)* тощо. Слід розуміти, що складна термінологія – це ще не наукова термінологія.

Точність. Точність наукової мови певною мірою забезпечується дотриманням стилістичних і синтаксичних норм. Порушення їх породжує неправильне тлумачення висловленої думки. Для наукового тексту, як відомо, характерними є смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків тут є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність розвитку думки (*спершу, передусім, згодом, насамперед* і т. д.); заперечення (*втім, проте, однак, аж ніяк, тоді як* і т. д.); причинно-наслідкові відношення (*варто розглянути, зупинимось на...; перейдемо до...; слід торкнутися* і т. д.); результат, висновок (*отже, таким чином, тож, як висновок* тощо). Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники, дієприкметники тощо. Нерідко названі слова та словосполучення не лише допомагають окреслити переходи авторської думки, а й сприяють удосконаленню рубрикації тексту. Наприклад, слова *перейдемо до розгляду* можуть замінити заголовок рубрики (адже відомо, що наукова стаття не ділиться на підрозділи).

Наукова мова має й суто *стилістичні особливості*. Об'єктивність викладу – основна її стилістична риса. Звідси, наявність у тексті наукових праць вставних слів і словосполучень на означення ступеня достовірності повідомлення. Завдяки таким словам досліджуваний факт можна подати як достовірний (*звісно, справді, зрозуміло, звичайно, природно*), припустимий (*думається, треба гадати, видається*), можливий (*імовірно, очевидно, вірогідно, найпевніше*). Цілком прийнятними в сенсі розробки власного стилю видаються різноманітні авторські підкреслення деяких слів, виділення курсивом, певні зауваження в дужках тощо.

Практика показує, що особливо багато неточностей виникає там, де автори замість чітких значень використовують слова і словосполучення з невизначеним або занадто узагальненим значенням. Нерідко псує науковий мовостиль недостатньо великий словниковий запас молодого дослідника (вживаються одні і ті ж слова-зв'язки, трапляються слова-паразити, приклади стилістичної тавтології, словом наукове мовлення виглядає дещо “кострубато”).

Наприклад, не слід без потреби у науковому тексті часто вживати слово *слід*, якщо можна знайти йому рівноцінну заміну (*варто, доречно, належить*), або ж використовувати слово *отже*, якщо цілком прийнятними видаються слова *таким чином, тож* і т. д.). Радимо для чіткішої зв'язності наукового тексту застосовувати наступні слова: *зауважимо, додамо, зазначимо, між тим, попри те, разом з тим, щоправда, втім, водночас* тощо. Це додасть тексту рис наукового стилю.

Ми не закликаємо до певного “шаблонування” мовлення, навпаки, апелюємо до максимальної простоти наукової мови, оскільки вона сприяє тому, що текст статті читається легко, думки автора сприймаються без ускладнень і двозначностей. Проте спрощувати текст не слід, бо є ризик надати йому зайвої публіцистичності. Для вдосконалення свого наукового мовлення, та й у цілому роботи над собою в сенсі формування як науковця, рекомендуємо звертати увагу на наукові праці досвідчених вітчизняних вчених, що виходять друком передусім у тих виданнях, що перебувають “під егідою” ВАКУ України.

2.3. Висновки та перспективність теми.

Висновки повинні відповідати на завдання, поставлені у вступній частині наукової статті, аргументовано віддзеркалювати вміщений фактичний матеріал. Крім того, висновки мали б носити підсумовуючий (відповідати на питання *що з цього слідує?*), а не анотаційний, переказовий характер. Варто, особливо у випадку полемічності, дискусійності пропонованої статті, висловити авторові власний погляд на розкриту проблему, подати свої шляхи її розв'язання. Відповідно до вимог ВАК України, завершальний етап написання наукової статті повинен вміщувати й короткі авторські розмірковування щодо імовірної подальшої розробки аналізованої проблематики. Адже зрозуміло, що не всі наукові питання, історичні сюжети знаходять відображення у даній статті, іноді авторів не вдається реалізувати все заплановане. Отже, належить окреслити коло тих проблем, що вірогідно опиняться в центрі уваги дослідника під час написання наступних наукових статей.

Наприклад, у статті “Єпископ Григорій Хомишин в контексті українсько-польських взаємин у Галичині 1930-х рр.: нові методологічні контури проблеми”, яку надрукував збірник “Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету” (Серія “Історія”, № 2 за 2005 р.), ми намагалися виділити ті наукові проблеми, котрі, на наш погляд, належить вирішити у наступних розвідках. Нашу увагу, зокрема, привернуло розпорядження Г.Хомишина (серпень 1937 р.) про заборону священикам Станиславівської єпархії належати до світських організацій та

установ. Це рішення видавалося воістину революційним, бо значною мірою порушувало усталену століттями традицію співпраці духовенства зі світськими інституціями. До того ж, це розпорядження викликало дуже неоднозначну реакцію галицько-українського суспільства. Вважаємо, що для ґрунтовнішого аналізу даного наукового питання необхідно глибше у всіх його проявах, вивчити суспільство 1930-х років, у всіх його проявах. Очевидно варто змістовніше дослідити ментальність, культурно-духовні цінності галицьких українців тієї конкретно-історичної доби, щоб з'ясувати, чи справді антирелігійні настрої в тогочасному суспільстві досягли настільки загрозливих масштабів, що була потреба вдаватися до подібних малозрозумілих широкому суспільству протидій. Адже тим самим, на наш погляд, виникала реальна загроза ослаблення напередодні Другої світової війни чи не найавторитетнішої тогочасної галицько-української інституції – Греко-католицької церкви.

2.4. Укладання списку використаних джерел та літератури.

Науковий апарат (оформлення покликань на використану літературу чи першоджерела) є необхідним атрибутом будь-якої наукової статті. Без цього компоненту жодну публікацію не можна вповні називати науковою. Досвід показує, що нерідко молоді дослідники наштовхуються на серйозні труднощі при складанні саме наукового апарату. Виходячи з цього, радимо бути максимально зібраними при написанні, насамперед, чернетки наукової статті. Належить дуже уважно занотовувати прізвища авторів історичних праць та фіксувати порядковий номер їхніх творів.

Зауважимо, що твердження на зразок “чим більше покликань, тим краще” є не зовсім вірним, бо рівень наукової статті полягає радше не в кількості покликань на літературу, а в умінні майстерно підібрати найнагальнішу для написання даної статті історичну продукцію. Втім, безумовно, що від повноти та різноманітності джерельної бази будь-яка наукова розвідка лише виграє. Однак, не варто перенасичувати текст наукової статті покликами, належить розрізняти загальновідому широкому загалу інформацію, на яку покликатися не слід, і ту, яка є або новим знанням (зазвичай історичні першоджерела), або запозиченням фактичного матеріалу колег-дослідників. Грубим порушенням норм наукової діяльності є використання наукового апарату колег-істориків з метою їх наступного “привласнення”.

Найчастіше практикується дві системи фіксування покликань на використані автором історичні джерела та літературу. Перша характеризується фіксацією покликань у ході викладу фактичного матеріалу (без квадратних дужок, подається лише в потрібному

місці маленька арабська цифра 1, 2, 3, 4 і т. д.). Одночасно вміщуються відповідні цим цифрам позиції використаних праць чи історичних першоджерел наприкінці статті. Оскільки при цій системі назви історичних джерел або літератури можуть повторюватися, вказаний підхід не передбачає чіткої структуризації списку використаних праць за алфавітним принципом або ж за “науковою ієрархією” (спершу архівні матеріали, згодом опубліковані документи і матеріали і т. д.)

Друга система. Її відмінність не лише в побудові системи покликань (тут практикуються квадратні дужки, в яких вказується не лише порядковий номер використаного джерела, а й опрацьовану сторінку чи аркуш), наприклад [13, арк. 5]. Цей підхід нагадує в чомусь текст магістерської дисертації, де у списку використаних джерел та літератури кожна позиція має чітке місце згідно усталеної “наукової ієрархії”. (Спершу архівні матеріали, згодом опубліковані документи і матеріали, періодичні видання, творча спадщина історичних діячів, мемуари, монографії, статті, матеріали наукових конференцій та автореферати дисертаційних праць). Причому усі позиції тут варто будувати за алфавітним принципом.

Іноді окремі редакції видань, наприклад, відомого збірника наукових праць “Україна модерна”, вимагають посторінкової подачі покликань на використану літературу та першоджерела. Зауважимо, що редколегії самостійно визначають прийнятність тієї чи іншої системи покликань до наукових збірників.

Список використаної літератури

1. Бюлетень Вищої Атестаційної Комісії України. – К., 2003. – № 1; 2004. – № 1, № 8. – 48 с.
2. Гон М. Діалектика державності в українсько-єврейських взаєминах у Галичині 1918-1939 років // Україна модерна. – 2002. – Ч. 7. – С.103 -118.
3. Гуревич А. Я. О кризисе современной исторической науки// Вопросы истории. – 1991. – № 2-3. – С. 21-36.
4. Де і як публікувати результати дисертаційних досліджень. Збірник нормативних документів з питань атестації наукових працівників. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: Толока, 2003. – 128 с.
5. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень. – К., 2004. – 212 с.

6. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. – Львів, 1996. – 92 с.
7. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. – Львів, 1999. – 227с.
8. Здобувачу наукового ступеня. Методичні рекомендації. Упорядник Сьомін С. В. – К., 2002. – 182 с.
9. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2003. – 189 с.
10. Могильницький Б.Г. Введение в методологию истории. – М., 1989.
11. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукового дослідження. Підручник. – К.: Знання, 2005. – 309 с.
12. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. (Методичні поради). 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: Толока, 2001. – 80 с.